

Bodó Csanád, Heltai János Imre, Jenei Kamilla, Köntös Mihály, Petteri Laihonen, Szakál Sára, Székely Márk Attila, Tarsoly Eszter
Roma hála, magyar dicséret

Mi, akik ezt írjuk, kutatók és tanárok vagyunk, akik szavakkal dolgozunk. A jelentésüket figyeljük meg különböző helyzetekben és közösségekben. Azért kapjuk a fizetésünket, hogy szavakból építsünk házat. Ezt a házat elméletnek nevezzük, az építkezés maga az elemzés. Ezt tanultuk és tanítjuk az egyetemen és a középiskolában, ehhez értünk a legjobban. Amit részvételi kutatóként fontosnak tartunk, hogy az elemző fogalmakat, kifejezéseket azokkal közösen hozzuk létre, akiket érintenek. Ebbe beletartozunk mi is és a kutatócsoportunk tiszavasvári tagjai is, legyenek akár romák, akár nem romák. Az elemző munkánk része, hogy az elméleti fogalmakat kapcsolatba hozzuk azzal, ahogy a tiszavasváriak beszélnek a saját kapcsolataikról és élethelyzeteikről.

A Dui Dzséne második lapszámának szerkesztése során összegyűjtöttük az összes írást, amit a tiszavasváriak írtak, és egyben olvastuk át az összes szöveget. Kiemeltünk olyan részleteket, amikről azt gondoltuk, hogy a közös megértés érdekében meg kell beszélnünk őket a szövegek íróival. Az olvasás és kiemelés, bár nem ez volt a célunk, értelmező és elemző beszélgetéssé alakult. Észrevettük, hogy sok szövegben felbukkannak olyan fordulatok, amelyek a *dicséret* vagy a *hála* szavaival fejeződnek ki. Ekkor mi a saját szakmánk bevett szokásait követve a dicséretet és a hálát elméleti, elemző fogalomnak kezdtük tekinteni. Úgy éreztük, hogy a hála és dicséret köré csoportosítható szövegrészek megfeleltethetők a romák és nem romák közötti hatalmi eloszlásnak. A roma szerzők elsősorban hálát fejeztek ki, sokszor a nem roma résztvevők felé, míg a nem roma szerzők sokszor dicsérték a romákat. Fordítva ez nem történt meg. Úgy döntöttünk, hogy ezt a megfigyelésünket megosztjuk a vasváriakkal. Kérdés volt számunkra, hogy lehetséges-e a szavaknak a csoportok között megfigyelt eloszlását megfordítani.

A workshopon előbb egyikünk felolvasta a délelőtti kigyűjtött szövegrészleteket, amelyek a hálához és a dicsérethez kapcsolódtak. Nem adtunk instrukciókat, csak megkérdeztük, mit gondolnak, ahogy a szövegeket hallják. A nem roma helyi résztvevők közül többen kiemelték, hogy a romák milyen hálásak. Az egyik roma résztvevő azt mondta, hogy ez akkor van, ha tényleg megnyílnak egy „magyarnak”, és nem minden „magyar” előtt nyílnak meg. Ez bizalmat is jelent, ha megnyílnak. Egy másik hozzáfűzte, hogy „a hála szeretet, és a szeretet – az fizetetlen”. Az egyik nem roma résztvevő azt mondta, hogy ők, a nem romák már bekerültek hivatalos rendszerekbe, intézményekbe, és megtanultak ezekben élni és viselkedni, és ezért nem őszinte a hálájuk, hanem racionalizált. Például egy intézményvezető esetében a romák inkább az embernek hálásak, a magyarok inkább a pozíciónak. Ezután kísérletet tettünk a nem helyi kutatók elméleti szempontjainak határozottabb bevezetésére; miért van az, hogy a romák a hálásak és a nem romák dicsérik a romákat. Rámutattunk ennek egyirányúságára. Ez nem hozott változást a közös beszélgetés irányában, talán csak egy helyi nem roma résztvevő csatlakozott a gondolathoz. Ezután az egyik résztvevő a „hatalom” kifejezést is a beszélgetés részévé tette, és az egyik nem helyi kutató erre csapott le: lehetne-e olyan nem roma résztvevőt találni, aki nincs hatalmi helyzetben egy ilyen workshopon, tette fel a kérdést. Azonban hiába képviseltük (sőt néhányunk szerint erőltettük) ezt az álláspontot, amiben jól ki vagyunk képezve, például „kötelező” olvasmányok révén, a helyiek közül kevesen kapcsolódtak hozzá. Ők a hálát és a dicséretet a szeretet és bizalom megnyilvánulásaként értelmezték, és nem a hatalmi egyenlőtlenségek nyelvi megjelenítésének látták őket.

A nem helyi kutatótársak véleménye eltérő volt azzal kapcsolatban, hogy hogyan értékelhetik ezt a beszélgetést. Egyesek inkább arra helyezték a hangsúlyt, hogy maga a beszélgetés szabad és szárnyaló volt, és a vélemények sokféleségét és ütközését hozta felszínre. Azt is megfogalmazták ezek a résztvevők, hogy a közös álláspont nem alakulhat ki feszültségek nélkül, és nem volt ezzel baj. Mások úgy érezték, hogy nem lehetnek büszkéek magukra, mert saját értelmezésüket, igazságukat úgy akarták erőltetni, mint egy pedagógus az osztályában, amolyan kérdeve kifejtő módszerrel. Eközben nem figyeltek kellően arra, hogy mi a másik véleménye. Ha közben meghallgatták volna, hogy ők mit mondanak, akkor nem erőltették volna tovább a saját hozott gondolataikat. A nem helyi kutatók közötti utólagos beszélgetésben az a dilemma fogalmazódott meg, hogy mi az elsődleges cél: láttatni, hogy a hála és a dicséret összefüggései nem csak a szeretet, hanem a hatalom dimenziójában is érzékeltethetők, és ezzel hatni a helyiek véleményére is. Vagy jobb elfogadni azt, hogy Vasváriban sokkal élhetőbb és konstruktívabb a szeretet kontextusába helyezni a hálát és a dicséretet. Így lehet bizalommal megnyílni egymás irányába és békében, egyetértésben élni és dolgozni egymással.